

Ruimte geven aan natuurlijke processen en begrazing

■ Kersverse hoogleraar Rewilding Ecology in Wageningen

Koniks kennen we allemaal. De halfwilde paarden grazen in de Oostvaardersplassen en in Nationaal Park Lauwersmeer. In het ene gebied veel te veel, in andere gebieden, waaronder de uiterwaarden van de grote rivieren, in aantallen afgestemd op de draagkracht van het natuurgebied.

Het grootste nog levende landzoogdier, de wisent of Europese bizon, is sinds jaren eveneens als grote grazer ingezet in onze natuur.

In Nationaal Park Zuid-Kennemerland loopt een grote kudde wisenten. Bij Bloemendaal is een wisentuitkijkpunt en bij Kraansvlak is een wisentpad, ingang Kraantje Lek. Buiten het broedseizoen mag je hier 4 kilometer wandelen van 1 september tot 1 maart. Tientallen fotografen maken prachtige plaatjes van wisenten. In het Brabantse natuurgebied De Maashorst ten zuidoosten van Oss loopt een kudde wisenten en op de Veluwe bij Kootwijk. Natuurpark Lelystad heeft de dieren gefokt en uitgezet

in Roemenië, Polen en ons land. De meest bekende grote grazers zijn de bruine, zwarte en grijze Schotse Hooglanders met enorme horens en de ongehoorde Galloway koeien en Belted Galloways. Ze grazen op heidevelden en natte natuurgebieden als de Mepper Hooilanden. Natuurbeheerders scharen ook Franse Blonde d'Aquitaines, Limousinkoeien en zwarte imposante Spaanse Sayaguesarunderen (Drents-Friese Wold) in. In vrijwel alle gevallen zie je een kudde van koeien met kalveren en een stier.

Sinds enkele jaren lopen in het Dwingelderveld "ouderwetse" heidekoeien, een klein koeienras, en in het Mantingerveld pony's.

Konik paarden in Nationaal Park Lauwersmeer. Hero Moorlag

De bedoeling is duidelijk. Beheerders willen het door stikstofdepositie overtollig gras en opslag van berken kwijt. Er moet weer ruimte komen voor de oorspronkelijke vegetatie. Meestal is naast de koeien een kudde schapen ingezet. Schapen hebben een ander begrazingspatroon dan koeien, die worden gezien als maaiers.

Maar heeft die begrazing te maken met rewilding, wilde natuur, wildernis met de daarin levende wilde dieren? Niet helemaal, zegt Liesbeth Bakker, de eerste hoogleraar Rewilding Ecology aan de Wageningen Universiteit. Zij vindt dat we de natuur nog te veel sturen, nog te weinig aan haar lot overlaten. Rivieren en beken moeten kunnen overstromen en zandverstuivingen moeten weer echt kunnen stuiven. Ze wil kadavers en omgevallen bomen laten liggen en kijken wat er gebeurt. Er is meer kennis nodig, wetenschappelijk onderzoek naar wat rewilding eigenlijk doet met de biodi-

versiteit en de opslag van koolstof. Binnen dat kader passen wel grote grazers, ook wisenten.

Dynamiek bevorderen

Ecologie is de wetenschap die zich bezighoudt met de relaties tussen levende organismen en hun milieu, deze relaties speciaal bekeken vanuit overlevings- en voortplantingskansen. Grote grazers zorgen voor een open landschap. Welk effect heeft dat op bijvoorbeeld de soorten insecten in een natuurgebied: kevers, vlinders, libellen, wilde bijen en hun larven. Veel insectenlarven zijn afhankelijk van water. Hoe zorg je daarvoor. Gaat het met insecten goed, dan profiteren vogels en andere dieren daarvan. Dynamiek is het toverwoord. Dynamiek van steeds wisselende waterstanden zoals in Nationaal Park De Biesbosch, dynamiek van stuivende duinen en zandverstuivingen als in het Drouwenerzand, dynamiek van begrazing

door grote en kleine grazers en dynamiek in bossen. Dan begint de natuur op rewilding te lijken, zoals dat eeuwen geleden een feit was. Wildernis als in het verdwenen Beekbergerwoud bij Apeldoorn, het laatste oerbos van ons land, afgebroken in 1871, omdat het niet paste in een beschaafd land. Natuurmonumenten doet er alles aan een deel van deze wildernis terug te krijgen.

Komt er ook dynamiek tussen predatoren en grote grazers, wolf en wisent? Nog steeds moet in ons land de natuur maakbaar en gecontroleerd zijn. Volgens Liesbeth Bakker moeten we daarvan af. Meer wildernis geeft ruimte aan natuurlijke processen. Zeearend en grote zilverreiger voelen zich al thuis in natte natuurgebieden. Maar in een overbevolkt land als het onze krijgen we nooit de wildernis van Bialowieza in Polen. ■

Hero Moorlag

Wisenten worden als grote grazers ingezet. Hero Moorlag

Chopperen en plaggen tegen stikstof geven ruimte aan heideplanten

Op dit moment is Staatsbosbeheer hard aan het werk om in het Dwingelderveld de nadelige gevolgen van overmatige stikstofneerslag te bestrijden. Zoals bekend slaat vanuit de atmosfeer veel stikstof neer in onze leefomgeving en onze natuurgebieden. Dat heeft grote gevolgen voor planten en dieren die daar leven.

Veel wilde planten, in het bijzonder in onze natuurterreinen, kunnen slecht tegen te veel stikstof. Zij zijn gewend aan een voedselarme omgeving. Er zijn ook soorten die juist voordeel hebben van de stikstofneerslag, zoals het pijpenstrootje. De afgelopen decennia hebben we in veel heidegebieden de oppervlakte van deze soort sterk zien toenemen. Wij zien dat terug op de heide en in de vennen in het Dwingelderveld. Steeds meer plekken raken overgroeid met pijpenstro, zodat struik- en dopheide en veel zeldzame heideplanten, zoals klokjesgentiaan, in

aantal afnemen of zelfs verdwijnen. Dit proces speelt zich ook af bij veel plassen en vennen in het bos.

Kwetsbare soorten

Om nu een klein deel van de nadelige gevolgen van de stikstofneerslag te reduceren, is het PAS-programma ingesteld door de Rijksoverheid (Programmatiese Aanpak Stikstof). Met extra geld worden aanvullende beheermaatregelen betaald, zoals maaien, chopperen en plaggen van heidevelden en natuurgebieden. Bij maai-beheer wordt de vegetatie kort afgemaaid en het maaisel afgevoerd. Hierover schreef ik eerder in Groen & Doen (september). Bij het chopperen wordt alle vegetatie verwijderd én een klein deel van de humuslaag. Daardoor blijft er een kale ondergrond achter die voor de kwetsbare soorten, zoals klokjesgentiaan en heidekartelblad, van belang is. Niet

Veenbes en lavendelheide in een ven. Albert Henckel

gehinderd door de snelle groei van pijpenstro, kunnen deze kwetsbare soorten tot ontwikkeling komen. Bij het plaggen van natuurterreinen wordt echt een deel van de grond afgegraven,

met als doel om de aanwezige voedingsstoffen samen met de grond af te voeren. Het gaat dan vooral om stikstof en fosfaat. Dit is een ingrijpende maatregel, die bovendien kostbaar is. De afge-

graven grond kan wel weer op andere plaatsen worden gebuikt, bijvoorbeeld om taluds en bermen te verbeteren.

Dit najaar is Staatsbosbeheer begonnen met het chopperen van stukken heide nabij de Hoorns, aan de zuidkant van het Dwingelderveld. Ook langs enkele vennen in boswachterij Dwingeloo worden randen geplagd en gechopperd om de overdaad aan pijpenstro te verwijderen. De hoogveenvegetatie in en rond de vennen kan zich dan herstellen en zich verder ontwikkelen. De overwoekerde veenmosbulten krijgen ruimte en planten zoals kleine veenbes, lavendelheide, ronde- en kleine zonnedauw, zegesoorten, veenpluis, eenarig wollegras en natuurlijk het zeldzame hoogveenveenmos, kunnen zich herstellen. ■

Hans Kruk,
boswachter bij Staatsbosbeheer